

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 8. novembra 1882.

Obseg: Bolezen pri prešičih. — Zatirajmo cvetno zavijalko ali malega zmrzlinčka! — Tehnično poročilo k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja. (Dal.) — Ponudba. — Poročilo Slovenske Matice o 57. odborovi seji. — Spomini na veliko slavjansko romanje v Rim leta 1881. (Dalje.) — Obravnave iz deželnih zborov. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Bolezen pri prešičih.

V 42. listu „Novic“ priobčili smo dopis s Trojan, v katerem se popisuje huda morilka pri prešičih, in obljubili smo priobčiti izid preiskave one bolezni po c. k. živinozdravnikih in tudi pripomočke zoper njo.

Preiskava pri raztelesenji prešičev, ki so po dopisu od 14. dne u. m. poginili na Trojanah, pokazala je, da je bil vzrok pogina „šênj pri prešičih“, ki se sploh imenuje „pereči ogenj“. Ta bolezen prištevata se je do novejšega časa v vrsto „vrančnega prisada“; še le pred malo leti spoznali so živinozdravniki, da je to posebna in druga bolezen, od vrančnega prisada čisto različna.

Vzroki te bolezni so: pomanjkanje čistega zraka, tedaj nezadostno snaženje svinjakov, premalo stelje, zastajanje gnojnice, vsled tega nesnaga na životu prešičev, in, kar se navaja kot konečni neposredni vzrok bolezni: premalo kisline v prešičjem životu.

Pripomočki, zabraniti bolezen, so po tem, kakor smo uže v 42. listu „Novic“ navedli: pridno in pogostno zračenje in snaženje svinjakov, kopanje in umivanje prešičev, snažnost pri svinjski piči in pri posodi, ki se v ta namen rabi, tedaj pri kotlih, piskrih, čebrih, pominkih, koritih itd. Priporoča se, prešičem večkrat pičo soliti ali okisati, ako ni pri rokah v ta namen kislega zelja ali repe; tudi kedar so prešiči umiti, jih oplaziti s cunjjo, katera je pomočena v mešanico jesiha in vode.

Pripomočki pri taki bolezni prešiča pa so razun ravno navedenega, da se bolna žival koj loči od zdrave, spravi na suh, zračen kraj, ki ni premrzal, da se ji ponudi pijača: z jesihom okisana voda, da se večkrat opere ves život z okisano vodo, potem pa žival, ako je mirna, zopet odene ali sicer varuje prepaha.

Skušén živinorejec priporoča nam tudi temu podobno sredstvo, namreč: Zamesi se ilovica s prav hudim jesihom in s tem testom se dobro pomaže ves život bolnega prešiča; nad to pa se prešič še klistira s tekočino napravljeno iz kamelične vode, navadnega spenjenega mila (žajfe) in olja. To dvojje — zagotavlja nas imenovani gospod živinorejec — rabil je sam s prav dobrim vspehom.

Konečno opozorujemo vse živinorejce, da naj v lastnem in splošnem koristu nikdar ne opusté slučajev

enakih nevarnih bolezni nemudoma naznaniti svojemu županu, da to sporoči viši gosposki, ki ima sredstva in dolžnost, zabranjevati razširjenje takih bolezni. — Temu dostavljamo še, da postava določuje ostre kazni za tiste, ki bi opustili take nalezljive bolezni gosposki naznaniti, in prva v to poklicana gosposka na deželi je župan.

Zatirajmo cvetno zavijalko ali malega zmrzlinčka!

Opisal sem bil o svojem času v „Novicah“ bolj natančno sadnemu drevju skoraj najškodljivejšega mrčesa, malega zimskega pedica, ali kakor ga po raznih krajih imenujejo: cvetno zavijalko, zemljemerko, malega zmrzlinčka (geometra brumata), s katerim sem se bil od časa do časa na vse strani popolnoma seznanil. Njegov opis tukaj opuščam. Nekaj pa je, kar mi iz nova daje povod, da o tem mrčesu zopet nekoliko o pravem času spregovorim.

Navadno se človek v življenji svojih najhujših sovražnikov, če jih tudi dobro pozná, premalo varuje, ter se jih ne ogiblje tako, kot bi se jih z malo večjo pozornostjo in previdnostjo lahko varoval; tako se mu dosti krat primeri, da zavoljo lastne lahkomišljenosti postane žrtva njihove zlobnosti. In nekaj enacega godi se tudi domačim sadjerejcem gledé imenovanega škodljivca. Drevje plodonosno se posadi, obrezuje, varuje in v lepa drevesa odgoja; pričinja cveteti, cvete slednjo spomlad, a le malokedaj tudi poleg obilega cvetja daje obilega sadú, in to sosebno po nekaterih krajih, ker cvetje marsikatero spomlad vse zrjavi, pozneje pa odpade. Vzrok temu je gotovo tudi vsakemu pravemu sadjerejcu uže popolnem znan, a malega truda, odstraniti ga, si pa skoraj nikdo ne privošči, kateri bi se mu sto- in stokratno plačeval. Ta trud bil bi pa tudi ne večni; trajal bi k večjemu kaki dve do tri jeseni, pa bi mu drevje brez posebnih elementarnih sil in uim zopet obilno rodilo. In to je, da se mali zimski pedic (zmrzlinček) racijonalno in splošno zatirati prične.

Razširjena ta mala pozno-jesenska in ponočna pošast ni le po ravninah in v milejšem, toplem podnebju, nego tudi po hribih in gorah celó gori do mrzle Švedije povsod, kodar sadno drevje raste, in to ne v malem, ampak v obilnem številu. Na sto in sto tisoče ga je, po nekod več, po drugod pa tudi manj. Njemu prava

vojska mora se uže meseca oktobra, sosebno v bolj mrzlih krajih, pričeti, to je, zapreči mu njegov daljši razvoj po moči ter ga uže v zalegi krepko zatreti, ker drugače ga je prav težavno in le z malim vspehom moč zatirati.

Ta vrag napravlja vsako leto na tisoče in tisoče goldinarjev škode pri sadnem pridelku, katerega uže v cvetji popolnem razjé in vniči, sosebno, če mu je tudi ob tem času (cvetja) vreme ugodno, to je, deževno in hladno, da je vegetacija počasna, česar se je lahko vsakdo preteklo spomlad v tukajšnjih krajih sam prepričati mogel. Mali metuljček prikaže se uže čestokrat konec meseca oktobra; pravi čas njegov je pa od srede prve polovice meseca novembra, kateri traja v milejšem podnebju tudi celó do srede meseca decembra, česar imel sem ob tukajšnji primorski meji, od kar se s sadnimi škodljivci po natančneje vkvarjam, prav pogostoma priliko, dejansko prepričati se. Večkrat pride ta ponočna prikazen celó ob snegu in zmrzlinu iz zemlje, samo da mraz ni prehud.

Najboljši in najgotovejši dosedaj znani pokončevalni pripomoček proti temu mrčesu so tako zvane katramove obveze ali obročki, kateri se na drevesna debela prirejajo. S katramovimi pási prepriči se nekrlatim samicam dohod na drevesne vrhove, veje, češulje do cvetnih popkov, da tako ne morejo svojih jajčik na njihovemu zaplodu naravno primerne kraje polagati.

Katram sam se pa ne sme v podobi obročka direktno na drevesno deblo namazati. Kjer se ima obroček večkrat skupaj zloženega papirja na deblo prirediti, naj se vdrtine in razpoke stare drevesne (zgornje) skorije prej na gladko z ilovico ali pa apnom dobro zadelajo in zamažejo. Potem naj se na imenovanem delu debela zadosti dolgi, dobro dlan (malo ped) široki, nekoliko volhki (vlažni) papirnati obročki tako priredijo, da nimajo nobenih gub ali grb, ter naj se preko srede na okolo z ne predebelo žičo (dratom) pritrdijo ali privijejo, to je, da se vse tako priredi, da brezkrilice spodaj pod obročkom nikjer skozi lezti ne morejo.

Ko je bil papirnati obroček tako dogotovljen, namaže naj se dobro s katramom, kateremu se, ako je preredek in premalo lepljiv, dodane četrti ali pa celó tretji del kake dobre čiste smole ali pa druge lepljive tvarine, da katram gosteji postane in se raz papirnati obroček ne scejá. Kakor hitro je papirnati pas prvi namaz vá-se posrkal do nelepljivosti, mora se ta (pas) iznova dobro namazati, kar mora se tolikokrat ponavljati, dokler je treba, to je: dokler škodljivi mrčes ves iz zemlje ne zleze in se vidjo po mraku samci drevesna debela obletavati.

Neobhodno potrebno in prekoristno je tudi to, da se prej, kot začne sadno drevje poganjati, zeleneti in cvesti, drevesna debela od obročka dol do zemlje dobro z apnom ali pa z belenju enako raztanjšano ilovico pobelijo, da se tako brezštevilna jajčeka, katera so samice na tem prostoru položile, vničijo in pokončajo.

Če se pa to ne stori, pazi naj se pa skrbno na to, da do tega časa katramovi papirnati obročki vedno lepljivi ostanejo, na katerih male iz na deblu pod tistimi znešenih jajčik izlezle gosenci, ko čez tiste proti drevesnemu vrhu in vejam prelezti hočejo, prilepljene ostanejo, se vničijo in ugonobé.

Ako bi se pa opisani obročki na drevesna debela še le potem prirejali, ko je uže nekoliko samic srečno preko tistih do vrhov drevja dospelo, naj se vsi vrhi in veje dobro otresejo, da ta nesnaga zopet na zemljo popada, ter se pri zopetni vrnitvi na drevo na katramovi obvezi vjame, vniči in pogine.

S tem opraviom je res nekoliko truda in malih stroškov združenih, kateri se pa sadjerejcu prec v prvi jeseni — brez posebnih drugih elementarnih uim — izredno in obilno ter koristno izplačajo. Toraj na noge, mili domači sadjerejci!

Prem 30. oktobra 1882.

M. Rant, národní učitelj.

Tehnično poročilo

k projektu o izsuševanju ljubljanskega močvirja.

To poročilo je glavnemu odboru za obdelovanje močvirja predložil Ivan pl. Podhagsky, uradno pooblaščen civilen inženir.

Ponižanje struge Gruberjevega kanala.

(Dalje.)

Kar se tiče oskrbovanja zatvornice, bi se bruni še ne smeli vzdigniti, ko bi se voda narastla za kacic 0.30 metrov, ako namreč računimo z normalnim stanjem, pri katerem so vsi bruni vloženi in voda stoji na preračunjeni višini plitve vode; pri viših vodah pa bi se po ena ali v potrebi tudi po več vrst brunov zaporedoma vzdignilo, tako da bi voda pač ne mogla više stopiti, če bi se le količkaj prav ravnalo.

Koj pri zatvornicah in sicer na levem bregu Gruberjevega kanala je predlagana hišica za čuvaja, ki bi imel dolžnost, zatvornice oskrbovati in zraven tudi vse objekte Ljubljanice in Gruberjevega kanala nadzorovati.

Najbolje bi se podal za tacega čuvaja kak podčastnik ženijski ali pionirski, ki zna deželne jezike in dobro veslati in plavati, in ki bi moral imeti izvrstna spričevala. Nastaviti bi se moral uže med reguliranjem, tedaj uže med zidanjem zatvornic, da bi dobro poznal vse njih posameznosti in da bi torej ob pravem času in na slučaj tudi samostojno zamogel postopati.

Vrhu tega naj bi se naredila pri stražnici meteorološka opazovalna štacija; izide opazovanja bi tudi čuvaj zaznamoval.

Kar zadene konstrukcijo novega kanala, je

- a) v začetku njegovem pri zatvornicah dno 23.05 metrov široko, pad do hektometr. $5 + 9 = 0.0005$;
- b) razširjava, ki je bila potrebna vsled zidanja zatvornic, preide pri profilu 7, to je, pri hektometr. $1 + 38$ v normalni profil s 16.7 m. širjave na dnu in ostane enaka do profila 26, to je do hektometr. $5 + 9$;
- c) od profila 26 do profila 42 bi se kanal na obeh stranéh obzidal in širjava dna znaša 12.2 metrov, med tem, ko je pad 1:1000 in ko so taloudni zidovi na obeh stranéh nagnjeni kot 1:1;
- d) od profila 42 do konca kanala je dno samo 11.2 metrov široko in pada enako; strmine obeh obrežnih tlakov pa so nagnjene kot 4:5.

Zaradi poglobčenja struge se bode moral dolenjski most popraviti, in tu imam sledeče omeniti:

Kakor kaže profil štev. 24, leži sedanje dno mosta na kvoti	285.111 metrov
novi dno na kvoti	282.084 metrov

tako da se mora dno znižati za . . . . . 3.027 metrov

Ker mora imeti profil za odpeljavo množine najviše vode 111.7 štirjaških metrov površja, se most ne more obdržati in neobhodno potrebno je, da se odstrani srednji steber, tedaj tudi oba oboka.

Ker menim, da bi se pri previdnem delovanju oba stebra, ki stojita na suhem, dala ohraniti, ker sta sezidana na pilotiranih branah, tedaj bi se poprave tako